

Çekler

Çek, üzerinde yazılı belli tutarda bir paranın çek hamiline ya da belli bir kişi veya emrine ödenmesi konusunda bir bankaya hitaben yazılan kıymetli evrak niteliğinde bir ödeme emridir. Çekler ada, emre ya da hamiline (taşıyana) yazılı olarak düzenlenebilir.

Çekli hesap kullanmak belirli bazı kurallara uyulmasını gerekli kıldığından herkese çek karnesi verilmez. Bir güven kurumu olan bankalar bu hususta son derecede duyarlı davranmak durumundadırlar. Süresi bankaca uygun bulunacak bir deneme sürecinden önce çek karnesi verilmez.

Ayrıca çek kullanımının yaygınlaşmasının kaydi para mekanizması yoluyla ekonomiye olan büyük katkısı göz önüne alındığında bankalara çek kullandırmada düşen göreviyle yukarıda sözünü ettiğimiz titizliğin optimum düzeyde tutulması gereği vardır.

Çek, aynı zamanda, bankanın gücünü ve itibarını müşterilerine kullanması anlamı taşımakta olup, öte yandan bir bankanın çeklerinde yaşanan sorunların çokluğu o bankanın saygınlığını ve güvenilirliğini olumsuz yönde etkileyeceğinden bankalar çek karnesi verirken titiz davranmak zorundadırlar.

Bankacılar çek karnesi talep eden müşterilerinde aşağıdaki hususları titizlikle araştırılmalı ve incelenmelidir;

- Hüviyet ve adreslerinin tespiti
- Ticari ahlakı, Ödeme güçlüğü içinde bulunup bulunmadığı, devamlı protestoya maruz kalıp kalmadığı
- Mal varlığı, sabit kıymetleri
- Diğer banka ilişkileri
- Her defasında tacir veya esnaf ve sanatkar olup olmadığı, kendisi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı hususunda yazılı beyanlarının alınması gerekmektedir. Zira (Mahkemece Çek Yasağı Konanlar) Çek yasaklısı bulunan müşterilere çek karnesi talebi yapılamaz.

- Çek hesabı sahibi tüzel kişi tarafından bankaya verilecek beyannamede hesap sahibinin yönetim organında görev yapan, temsilci olan veya imza yetkilisi olan kişilerin de çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı hususunda beyanda bulunulması gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu durumun tespiti durumunda, şubelerin Gelir İdaresi Başkanlığı'na bildirimde bulunmaları zorunludur.
- Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığının kontrolü bir çok bankada sistem tarafından otomatik olarak yapılmaktadır.

Ayrıca, çekle çalışan hesapların sürekli olarak izlenmesi, bakiyesi yeterli olmadığı halde karşılıksız çek düzenleyen müşteriler için yasal gereklerin yerine getirilmesi ve diğer bankalara ait çeklerin bedelleri tahsil edilmeden, takas odası vasıtasıyla tahsili sağlanmadan ödenmemesi gerekir.

Çekte üç taraf bulunmaktadır:

Keşideci : Çeki düzenleyen kimse

Lehtar : Çek tutarı kendisine ödenecek olan kimse

Muhatap : Çek tutarını ödeyecek olan banka

VE AYRICA,

Ciranta : Emre yazılı bir ticari senedi ciro eden kimse. **Ciro**, kıymetli evrakın, mülkiyet değiştirmesinde kullanılan usuldür. İlk ciro, lehdar yani senetten faydalanacak olan kimse tarafından senedin arka yüzü imzalanmak suretiyle yapılır.

Çek nama, emre veya hamiline yazılı olarak düzenlenebilir:

Nama yazılı çekler; Belirli bir kimseye ödenmek üzere düzenlenmiş olup üstünde “Emre yazılı değildir” veya “Nama yazılıdır” gibi kayıt bulunan çeklerdir. Böyle bir çek ciro yoluyla devredilemez. Ancak alacağın temliki suretiyle (yazılı devir beyanı) devredilebilir.

Emre yazılı çekler; “Emre yazılı” kaydıyla düzenlenmiş çeklerdir. ***“Emir veya havalesine” bulunmasa dahi çek, niteliği gereği emre yazılı bir senettir.*** **Ciro** işleminden sonra teslim edilmek suretiyle devredilebilir.

Hamiline yazılı çekler; “Hamiline” kaydı taşıyan ve çeki elinde bulunduran kimseye ödenmek üzere düzenlenmiş çeklerdir. Ödenecek kimsenin ismi belirtilmeyen çek hamiline yazılı sayılır. Çekin devredilmesinde teslim yeterlidir.

- Bankalarda Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekler açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılmaktadır. Ayrıca, her çek tipi için ayrı bir cari hesap açılmaktadır.
- Toplu ve/veya firmaya özel logo içeren çek basımı da yapılabilmektedir.

Çeklerde Biçim Koşulları :

Türk Ticaret Kanununa göre, çeklerde mutlaka bulunması gereken koşullar şunlardır:

- Çek kelimesi
- Kayıtsız şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için emir
- Ödenecek kimsenin ve “muhatabın” adı ve soyadı **(muhatap Türkiye’de mutlaka bir bankadır).**
- Ödeme yeri
- Keşide günü ve yeri

- Keşidecinin imzası
(Çekin esaslı öğelerini oluşturan bu unsurlardan **ödeme yeri ve keşide yeri dışındakilerin** çekte bulunmaması durumunda, çek niteliğini kaybeder ve havale hükmünde sayılır.)
 - **Çekte ödeme yeri gösterilmemişse,** muhatabın (bankanın) adı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır.
 - **Çekte keşide yeri yazılı olmaması halinde,** çek keşidecinin ad ve soyadının yanında yazılı yer sayılır.
- **Çekte vade yoktur, zira çek, görüldüğünde ödenen kıymetli evraktır. Yani bir ödeme aracıdır.**

Çekte Vade Sorunu :

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, TTK gereğince çekte vade olmaz, çek bankaya ibraz edildiğinde karşılığı banka tarafından ödenir. Ne var ki Türkiye’de çek öteden beri daima bir ödeme aracı olarak değil, bir kredi aracı olarak algılanarak, çekin düzenleme tarihine o günün tarihi yerine ileri bir tarihin yazılması yoluyla “**vadeli çek**” denilen bir çek türü ortaya çıkarılmış ve geniş bir uygulama alanı kazanmıştır.

Piyasaları rahatlatma tedbirleri kapsamında;

“çekle ödemelerin düzenlenmesi ve çek hamillerinin korunması” hakkındaki yasaya eklenen geçici 2. maddeye göre **“31.12.2009 tarihine kadar üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.”**

Bu süre, 5941 sayılı kanun ile 31.12.2011 tarihine kadar uzatılmıştır.

31.01.2012 tarihli, 28193 (mükerrer) sayılı resmi gazete yayınlanarak yürürlüğe giren 6273 sayılı Çek Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanunun 6. maddesinin geçici 3. maddesi ile 5941 sayılı Çek Kanuna eklenen “31.12.2017 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir” hükmü ile süre 31.12.2017 tarihine kadar uzatılmıştır.

Çeklerin İbrazi ve Ödenmesi:

Çek esas itibariyle bir ödeme aracı olduğu için çekte vadeden farklı olarak ibraz süreleri vardır. Çekin keşide tarihinden itibaren belli bir süre içinde ödenmek üzere muhataba ibrazı lazımdır. Bu süreye 'ibraz süresi' denir. Bu ibraz süresi geçse de, çek gene de ödenir. ***Çeklerde ibraz süreleri keşide yeri ile ödeme (tediye) yeri arasındaki mesafeye göre değişir. İbraz süreleri;***

- Çek keşide edildiği yerde ödenecekse ibraz süresi **10 gündür.**
- Keşide edildiği yerden başka bir yerde (keşide edildiği memleketin başka bir noktasında) ödenecekse ibraz süresi **1 aydır.**
- Keşide edildiği memleketin bulunduğu kıtadan başka bir kıtada ödenecekse **3 aydır.**

Bu bağlamda Akdeniz'de sahili olan devletler farklı kıtalarda olsa dahi aynı kıtada kabul edilir.

Tüm bu süreler, çekte keşide günü olarak gösterilen tarihten itibaren işlemeye başlar.

İbraz süresinin son günü Pazar ve tatil gününe rast geldiği takdirde onu takip eden ilk işgününe kadar uzar. Aradaki tatil günleri süre hesabına dahildir. İbraz süresi hesabında keşide günü hesaba katılmaz.

Çek ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmezse ne olur?

- Keşidecinin (Düzenleyenin) çekten cayma hakkı doğar
- Ciranta/Cirantalara itiraz hakkını yitirir
- Keşideciye karşılıksız çek hükümleri uygulanmaz
- Hamil ibraz süresini geçirirse, kambiyo hukuku gereğince icra takibi yapamaz.

Çekten Cayma :

İbraz süresi geçtikten sonra keşideci çekten caydığını ve ödenmemesini muhatap bankaya bildirebilir. Buna **çekten cayma denir.** Dolayısıyla ibraz süresi içerisinde çekten cayılamaz.

Keşideci çekten caymamış ise ibraz süresinin bitiminden sonra çek ödenebilir mi?

Keşide tarihi ile ibraz tarihi arasında uzun bir süre geçmiş ise keşideciyle irtibat kurulur ve alınacak talimata göre hareket edilir. Ancak, ibraz süresinin bitiminden itibaren 6 ayı aşkın bir süre geçmişse çek kesinlikle ödenmez. Çünkü çek yasası uyarınca çek süresinde ibraz edilse dahi, hamilin cirantalarla, keşideci ve diğer borçlularına müracaat hakkı 6 ayla sınırlıdır. Bu sürenin geçmesiyle çek zamanaşımına uğramış olur.

Çekten Men :

28.02.2009 tarihinde yapılan değişiklik öncesi yürürlükte olan Kanun uyarınca, çekin ödenmesinin menedilmesi mümkündür. Caymadan farklı olarak menetme ibraz süresi içerisinde sonuçlarını doğurmakta ve çekin ödenmesi engellenebiliyordu.

Çekin ödenmesinin menedilmesi, son yıllarda çek uygulamasında öne çıkan bir uygulamadır. Kanun koyucu 5838 sayılı kanun (Çek Kanunu) ile düzenleyen tarafından çekin ödenmesini yasaklayan 6762 sayılı TTK m.711/III hükmünün tamamen kaldırdı. Ayrıca bu hüküm, 01.07.2012'de yürürlüğe giren 6102 sayılı TTK'ya da alınmadı. **Böylece, uygulamada sorun çıkaran ve çekte ödemelerde güvensizlik yaratan keşideci tarafından çekin ödenmesinin yasaklanması hükmü terk edilmiştir.**

Karşılıksız Çekler :

Bankalar, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin ya da şirket yetkililerinin çek hesabı açma yasağının bulunup bulunmadığını kontrol etmekle yükümlüdürler.

Yeni yasaya göre Karşılıksız çek keşide etme adli para cezasını gerektiren suç olarak tanımlandığı için, çek hesabı açtırmak isteyenlerden adli sicil kaydı alınmalıdır.

Düzeltilme hakkının kullanılması için, önceki yasada düzenlenen "ihbar" zorunluluğu ve düzeltme hakkının yılda 2 defa kullanılacağı husus kalkmıştır. ***Düzeltilme hakkı artık sınırsız kullanılabilir.***

Çekte yazılı keşide gününe göre hesaplanacak ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren en geç 10 gün içinde çekin karşılıksız kalan kısmını yüzde 10 tazminatı ve ibraz tarihinden ödeme gününe kadar geçen süre için kanun maddesine göre hesaplanacak gecikme faizi ile birlikte ödenmek suretiyle düzeltme hakkını kullanan, çek keşide etmek hakkını yeniden kazanmaktadır.

Muhatap banka, yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenmediğini ve hesap sahibi hakkında gereken bilgileri, ibraz tarihinden itibaren 10 gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirir. Bu bildirimden sonra çek tutarı ile kanun maddesinde öngörülen tazminat ve gecikme faizinin hamile veya hamile ödenmek üzere muhatap bankaya ödenmesi de, muhatap banka tarafından ödeme tarihinden itibaren 10 gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da bu bildirimleri en geç 15 gün içinde bankalara duyurur.

Üzerinde tarih bulunan ve kanuni süresinde ibraz edilen çekle ilgili, karşılıksız işlem yapılmasına sebebiyet veren kişi (keşideci) hakkında, hamilin şikayeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, 1500 güne kadar adli para cezasına hükmolunacaktır.

Hükmedilecek adli para cezası, çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecektir.

Kanunu Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama gideri toplamından az olamayacaktır.

Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına, bu yasağın bulunması halinde yasağın devamına hükmedecektir.

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenler, yasaklılıkları süresince sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamayacak. Ancak hakkında yasaklama kararı verilenlerin mevcut organ üyelikleri görev sürelerinin sonuna kadar devam edecektir.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imzayla imzalandıktan sonra UYAP aracılığıyla MERNİS ile Risk Merkezine elektronik ortamda bildirilecek. Hakkında çek hesabı açma yasağı verilen kişiler, Risk Merkezi tarafından bankalara bildirilecektir.

Çek hesabı sahibinin gerçek kişi olması durumunda kimlik numarası, tüzel kişi ise MERSİS numarası çek üzerine yazılacak. Çek hesabı sahibi ile düzenleyenin farklı kişiler olması halinde, ayrıca düzenleyenin kimlik numarası da yazılacak. Böylece, çek hesabı sahibinin benzer isimli veya unvanlı kişilerden ayırt edilebilmesi sağlanarak, düzenleyenin net bir şekilde tespit edilebilmesi ve çekin karşılıksız çıkması durumunda çek hesabı sahibine karşı yapılacak başvurularda doğru kişiye ulaşılması hedeflenmektedir.

Karşılıksız çek davasında mahkeme tarafından; beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, davanın düşmesi veya davanın reddine karar verilmesi halinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına karar verilecek. Kesinleşen karar MERSİS ile Risk Merkezine bildirilecek ve ilan olunacak.

Adli para cezalarının ödenmemesi halinde, kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilecek. “YATIRIM Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 9 Ağustos 2016 tarihli Resmi Gazetede yayımlandı. Bu kanunda yer alan pek çok düzenleme ile birlikte, çeke olan güvenin artırılması ve karşılıksız çekin engellenmesi amacıyla Türk Ticaret Kanunu ile 5941 sayılı Çek Kanununda önemli değişiklikler yapıldı. Çekin karşılığının bulunmaması halinde önce adli para cezası, eğer bu aşamada ödeme gerçekleşmezse **hapis cezası** verilecek.

Çek düzenlemede yeni dönem

Bankalar, 31 Aralık 2016 tarihinden sonra karekodsuz çek yaprağı veremeyecek. 31 Aralık 2016 tarihinden önce basılan çeklerde bu unsur aranmayacak. **karekodlu çek düzenlenmesine ilişkin hükümler 31 Aralık 2017'de yürürlüğe girecek.**

Karekodlu çek düzenlenen lehtar, teslim aldığı çeki sisteme kaydedecek. Çek alacaklıları, çek ile çek hesabı sahibine ve bu çeki düzenleyenlere ilişkin verilere karekod aracılığıyla erişim sağlayabilecek.

Karekodlu çekin sisteme kaydedildiği tarihten sonra çek düzenleyen tüzel kişinin temsilcilerinde meydana gelen değişiklikler, çek hesabı sahibi tüzel kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacak. Böylece henüz bankalara ibraz edilmemiş çek adedi ve tutarının üçüncü kişilerin erişimine açılması, çek hesabı sahibine ait piyasada bulunan çek adedi ve bunların tutarları hakkında bilgi sahibi olunması ve alacaklının çeki kabul edip etmeme hususunda kanaat edinmesi öngörülüyor.

Hamilin talepte bulunması halinde, karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi halinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hamilin imzalamaktan kaçınması halinde, karşılıksızdır işlemi yapılmaz.

Muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil, kısmi ödemenin hamil tarafından kabul edilmemesi halinde; ikinci fıkra hükmüne göre karşılıksızdır işlemi yapılır; ibraz tarihi ile ödememe nedeni çekin üzerine yazılır ve çek, üzerine imzası alınarak hamiline geri verilir; ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanır. Çek hesabında hiç karşılığın bulunmaması ve hamilin sadece muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutarın ödenmesini talep etmesi halinde de bu fıkra hükmüne göre işlem yapılır.

Muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil kısmi ödeme halinde; çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Çek hamili, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi, **icra mahkemesine şikayette** bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemi halinde çekin aslı bu mercilere gönderilir.

Banka;

a) Çekin karşılığının hesapta bulunmasına rağmen hamiline ödenmesinin geciktirilmesi,

b) Kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın hamile ödenmesinin geciktirilmesi, hallerinde, çek hamiline, *her geçen gün için binde üç gecikme cezası öder.*

Keşide Çeki

Muhatabı ve keşidecisi ilgili banka olan ve sadece emre yazılı olarak düzenlenebilen ve şifreli olduğundan provizyon alınmasına gerek bulunmayan çekleridir. Mevduat hesabı sahipleri, büyük miktarda para naklindeki riskler nedeniyle talimat mektubu vererek veya bizzat müracaat ederek hesaplarından yapılacak tediyelerin keşide çeki olarak verilmesini talep edebilirler.

Bloke Çek

Bir çek belli bir ödemeye karşılık tutulmak amacıyla hesap sahibi tarafından bloke ettirilebilir. Bankaların uygulamasında çekleri ilke olarak kamu tüzel kişiler emrine bloke ettirebilir. Hamiline veya şahıs emrine çeklerin bloke edilmemesi gerekir.